

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

Mål nr

meddelat i Stockholm den 6 april 2010

Ö 4918-08

KLAGANDE

1. D.L.

2. T.L.

MOTPART

Justitiekanslern

Box 2308

103 17 Stockholm

SAKEN

Ersättning till offentlig försvarare m.m.

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Svea hovrätts beslut 2008-11-04 i mål B 2461-08

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen ändrar hovrättens beslut om ersättning (punkterna 3 och 4) och tillerkänner dels D.L. för försvaret i hovrätten ytterligare ersättning av allmänna medel för arbete med 32 337 kr, varav 6 467 kr avser mervärdesskatt, dels T.L. som målsägandebiträde i hovrätten ytterligare

ersättning av allmänna medel för arbete med 22 387 kr, varav 4 477 kr avser mervärdesskatt.

Kostnaderna ska stanna på staten.

Vad hovrätten har förordnat om sekretess ska bestå.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

D.L. har yrkat att Högsta domstolen ska bifalla hans yrkande om ersättning för tidsspillan i hovrätten med 59 700 kr exklusive mervärdesskatt.

T.L. har yrkat att Högsta domstolen ska bifalla hans yrkande om ersättning för tidsspillan i hovrätten med 52 735 kr exklusive mervärdesskatt.

Justitiekanslern har anfört att D.L. och T.L. bör tillerkännas viss ersättning för tidsspillan.

Domstolsverket och Sveriges advokatsamfund har yttrat sig.

SKÄL

1. I ett brottmål förordnades D.L. till offentlig försvarare och T.L. till målsägandebiträde. Tingsrätten ogillade åtalet och den talan om skadestånd som fördes i målet. Sedan domen överklagats av åklagaren och målsäganden satte hovrätten ut målet till elva dagars huvudförhandling att äga rum under tiden den 30 oktober – den 20 november 2008. D.L. och T.L. kallades till

samtliga dessa dagar. Hovrätten beslutade den 24 oktober 2008 – alltså sex dagar före förhandlingens början – att ställa in förhandlingen, eftersom överklagandena hade återkallats. Hovrätten avskrev sedermera målet från vidare handläggning. Samtidigt tillerkändes D.L. och T.L. ersättning av allmänna medel för arbete.

2. Frågan är om de därutöver har rätt till ersättning av allmänna medel för den tid som de hade satt av med anledning av huvudförhandlingen och som de inte kunnat använda på ett annat sätt i sina verksamheter. D.L. har angett att den tid som han inte kunnat utnyttja för andra uppdrag eller för interna arbetsuppgifter uppgår till åtminstone 60 timmar och att ersättning borde betalas för denna tidsspillan. T.L. har för sin del anfört att det endast i begränsad omfattning varit möjligt för honom att ersätta den uppbokade tiden med annat arbete och att han därför borde tillerkännas ersättning motsvarande 53 timmars tidsspillan. Domstolsverket har tillstyrkt att D.L. och T.L. tillerkänns yrkad ersättning för tidsspillan. Enligt Advokatsamfundet måste offentliga försvarare anses ha rätt till skälig ersättning för tidsspillan när domstolar ställer in bokade förhandlingar.

Ersättning för tidsspillan

3. En offentlig försvarare och ett målsägandebiträde har rätt till skälig ersättning av allmänna medel för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget har krävt (21 kap. 10 § rättegångsbalken samt 5 § lagen, 1988:609, om målsägandebiträde och 27 § rättshjälpslagen, 1996:1619).

4. Vad som närmare avses med uttrycket tidsspillan framgår inte av de angivna bestämmelserna, och ytterst får det från fall till fall avgöras vad som utgör ersättningsgill tidsspillan vid utförande av ett uppdrag. I allmänhet avses dock sådan tid då produktivt arbete med uppdraget inte utförs, trots att

den offentlige försvararens eller målsägandebiträdets arbetstid tas i anspråk (se t.ex. NJA 2004 s. 549).

5. Att en offentlig försvarare och ett målsägandebiträde kallas till förhandling innebär inte att deras tid tas i anspråk för uppdraget, om tiden sedan lösgörs genom att förhandlingen förkortas eller ställs in. Detta gäller även om den ursprungligen reserverade förhandlingstiden har begränsat deras möjligheter att ta på sig eller utföra andra uppgifter. Det uppstår således inte någon tidsspillan för dem, utöver vad som kan följa av restid till och från domstolen e.d. (NJA 1976 s. 455 I samt Fitger, Rättegångsbalken, med supplement t.o.m. nov. 2009, s. 21:48, och Renfors m.fl., Rättshjälpslagen och annan lagstiftning om rättsligt bistånd – En kommentar, 2 uppl. 2006, s. 152 och 310).

6. D.L. och T.L. kan således inte tillerkännas de fordrade beloppen som ersättning för tidsspillan.

Ersättning på annan rättslig grund

7. Frågan är då om det finns något annat rättsligt stöd för anspråken. Den offentlige försvararen och målsägandebiträdet har till uppgift att biträda sina huvudmän bl.a. i rättegången. Till deras uppdrag hör alltså att delta i huvudförhandlingen och därför att även reservera tid för ett sådant deltagande. När förhandlingen avkortas eller ställs in, kan det ses som en avbeställning av en tjänst som ingår i uppdraget. De regler som omger uppdraget, såsom då det gäller förordnande, entledigande och även bestämmande av ersättningen, har visserligen en offentligrättslig prägel som begränsar utrymmet för ett civilrättsligt synsätt i förhållandet mellan den offentlige försvararen eller målsägandebiträdet och staten. När de tjänster

som rent faktiskt tas i anspråk för förhandlingen i mer avsevärd utsträckning avviker från den tidsåtgång som följer av domstolens planering och utsättning av målet, uppkommer dock frågan om den offentlige försvararen och målsägandebiträdet har möjlighet att stödja sitt ersättningsanspråk på allmänna kontraktsrättsliga principer (jfr beträffande domstolstolk NJA 1984 s. 334 I och II).

8. Att domstolsförhandlingar kan behöva genomföras på ett sätt som avviker från planeringen eller att de av något skäl måste ställas in helt, framstår inte som anmärkningsvärt. Den som åtar sig ett uppdrag som offentlig försvarare eller målsägandebiträde måste därför förväntas ha beredskap för sådana situationer, och uppdraget får antas vila på förutsättningen att den offentlige försvararen och målsägandebiträdet har organiserat sin verksamhet så att han eller hon kan övergå till andra uppdrag eller – uttryckt i civilrättsliga termer – att domstolen har en avbeställningsrätt som inte ger upphov till någon särskild ersättningsskyldighet (jfr prop. 1978/79:132, Bil. 1, s. 30 f. och Renfors m.fl., a.a. s. 310).

9. Det kan emellertid uppstå situationer då avkortningen av förhandlingen eller beslutet att ställa in den får så omfattande återverkningar att det inte rimligen kan krävas att den offentlige försvararen eller målsägandebiträdet ska kunna hålla en omedelbar beredskap för detta. I sådana fall bör viss ersättning kunna utgå med stöd av allmänna kontraktsrättsliga principer. Av betydelse för bedömningen blir då främst hur lång tid som med ledning av domstolens planering har reserverats för förhandlingen och när i tiden en avkortning sker eller beslut att ställa in förhandlingen meddelas.

10. En ersättning som går tillbaka på allmänna kontraktsrättsliga grundsatser bestäms i och för sig med hänsyn till omständigheterna i det

särskilda fallet. Som riktmärke bör dock i den nu diskuterade situationen gälla att ersättning kan aktualiseras bara om den offentlige försvararens eller målsägandebiträdets närvaro vid huvudförhandlingen i förhållande till domstolens kallelse minskas med vad som svarar mot åtminstone fem hela förhandlingsdagar och – med undantag för mycket långa förhandlingar – att så sker mindre än en vecka i förväg. Ersättning bör naturligtvis inte utgå om förhandlingen ställts in av skäl som är hänförliga till någon försumlighet av försvararen eller biträdet.

11. Vad som utifrån ett kontraktsrättsligt perspektiv motiverar en ersättning till den offentlige försvararen och målsägandebiträdet är, i enlighet med vad som har sagts i det föregående (under 9), att de inte kan förutsättas planera sin verksamhet så att det funnits beredskap för att på kort varsel och i full utsträckning omedelbart övergå till andra uppdrag, när deras medverkan vid en längre förhandling avkortas eller ställs in. Ersättningen – ett slags avbeställningserättning – bör därför ta sikte på den tid som inledningsvis kan behövas för att ställa om till andra uppgifter. Det måste avgöras vad som i det särskilda fallet framstår som påkallat, men omställningstiden bör inte annat än som rent undantag kunna antas överstiga en vecka räknat från beslutet att avkorta eller ställa in förhandlingen. I den mån det lösgjorda utrymmet under den tiden bedöms inte kunna användas till annat, bör det sålunda kunna ge rätt till ersättning inom ramen för uppdraget som offentlig försvarare eller målsägandebiträde.

Ersättningen i detta fall

12. Av utredningen i detta fall framgår att hovrättens huvudförhandling var planerad att pågå i elva dagar med deltagande av D.L. och T.L. under hela denna tid. Förhandlingen ställdes in med sex dagars varsel. De bör därför kunna tillerkännas ersättning för omställningstid under en vecka.

13. Under den vecka som följde på beslutet om inställd förhandling lösgjordes tid motsvarande två förhandlingsdagar om sammanlagt tolv timmar. Till detta kommer för D.L. ett inplanerat förberedelsearbete om cirka 24 timmar, vilket framstår som en rimlig tidsåtgång. Han har under den lösgjorda tiden kunnat utföra andra uppdrag eller internt arbete under cirka tio timmar. Det får godtas att den återstående tiden om 26 timmar inte kunnat tas i anspråk för andra uppdrag.

14. För T.L. lösgjordes, utöver tolv timmars förhandlingstid, åtta timmar som planerats till förberedelse av förhandlingen, vilket framstår som en rimlig tidsåtgång. Han har under den aktuella veckan på lösgjord tid kunnat utföra andra uppdrag under två timmar. Det får godtas att den återstående tiden, som i hans fall alltså uppgår till 18 timmar, inte kunnat tas i anspråk för andra uppdrag.

15. Vid denna beräkning av ersättningen, som får anses avse arvode och inte tidsspillan, är en utgångspunkt att omställningen till andra uppdrag ersätts enligt timkostnadsnormen för arbete. I det nu aktuella fallet har emellertid yrkandena beräknats enligt den lägre ersättningen för tidsspillan, vid aktuell tid 995 kr jämte mervärdesskatt. Ersättningen ska bestämmas med hänsyn till detta.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gertrud Lennander, Leif Thorsson (särskilt tillägg), Kerstin Calissendorff, Gudmund Toijer (referent) och Lena Moore (särskilt tillägg)
Föredragande revisionssekreterare: Örjan Härneskog

	BILAGA TILL PROTOKOLL 2010-03-03		
		Mål nr Ö 4918-08	

SÄRSKILT YTTRANDE

Justitieråden Leif Thorsson och Lena Moore tillägger för egen del:

Som anges i skälen för Högsta domstolens beslut avses med tidsspillan sådan tid då produktivt arbete med uppdraget inte utförs, trots att den offentlige försvararens eller målsägandebiträdets arbetstid tas i anspråk. När en domstol kallar till förhandling har försvararen resp. biträdet i princip att infinna sig. Det innebär att hon eller han är förhindrad att under den tid som kallelsen avser ta på sig andra uppgifter som hindrar henne eller

honom att efterkomma kallelsen. Detta måste anses innebära att försvararens resp. biträdes tid tas i anspråk, och det har inte funnits något hinder att betrakta sådan tid, eller del av den, som tidsspillan. Det har också varit möjligt för Domstolsverket att i enlighet med bemyndigandet i 2 § förordningen (1997:406) om offentlig försvarare reglera ersättningen för sådan tid. Emellertid har Högsta domstolen i rättsfallet NJA 1976 s. 455 I utan angivande av skäl fastställt att tiden inte skall anses som tidsspillan. Denna ståndpunkt kan inte överges utan att frågan avgörs av domstolen i dess helhet. Den regel som domstolen i rättsfallen NJA 1984 s. 334 I och II utformade i en motsvarande situation avseende en domstolstolk får anses vara ett godtagbart alternativ.